

De erven Esscher vonden de gewijzigde tekening op het omslag niet zo'n goed idee

Auteurs worden vooral na hun dood beroemd, zodat de nabestaanden kunnen incasseren. Dit beeld klopt niet helemaal meer, maar er zijn nog genoeg juridische redenen om eens naar Mickey Mouse en geknakte aren te kijken, en om nog weer even te luisteren naar Orff. Waarheen, waarvoor?

ANGELA VAN DER MEER

Als gevolg van de richtlijn betreffende de harmonisatie van de beschermingstermijn van het auteursrecht en van bepaalde naburige rechten van 29 oktober 1993 is de duur van het auteursrecht in de EG geharmoniseerd en verlengd van 50 tot 70 jaar na de dood van de maker. Reden van deze verlenging was het verzekeren van bescherming van auteurs en diens nakomelingen van de eerste en tweede generatie. Nu mensen gemiddeld ouder worden, zou er meer behoefte zijn aan een langere beschermingsduur. Zo'n beetje alle gezaghebbende personen in auteursrechtland hebben zich hevig tegen deze wijziging verzet.¹ Vooral de herleving van rechten in combinatie met het overgangsrecht kwam uitgebreid aan de orde. Quaadvlieg: 'Hoe geliefd overleden familieleden ook zijn, de meesten van ons zien ze toch niet meer graag opstaan uit de tombe. Datzelfde geldt ook voor eenmaal vervallen auteursrechten: je moet er staat op kunnen maken, dat ze dood zijn'.

SONNY BONO

Sinds de duurverlenging van het auteursrecht 1995 heb ik ondanks de kritiek in de vakbladen geen uitspraak gezien waarin deze materie aan de orde is gesteld. Een soortgelijke verlenging van het auteursrecht in de Verenigde Staten had heel wat meer voeten in de aarde. Deze verlenging is te danken aan wijlen Sonny Bono, de mannelijke helft van het in de jaren zestig zeer succesvolle duo Sonny & Cher, die na een mislukte solocarrière de politiek inging. Wellicht had Bono een voorziene blik, in 1998 kwam hij tijdens het skiën een boom tegen.

Het gevolg van de Sonny Bono Copyright Extension Act, ook wel de Mickey Mouse Protection Act genoemd, was onder andere dat het Amerikaanse auteursrecht met 20 jaar werd verlengd en in het vervolg ook een

beschermingstermijn van 70 jaar na de dood van de auteur zou kennen. Deze wetswijziging zou ook voorkomen dat de eerste tekenfilms van Mickey Mouse – waaronder Steamboat Willy – in het publieke domein zouden vallen, daar de Act voor dergelijke werken een andere regeling dan 'life + 70' bevat.

Tegenstanders uit met name de internetwereld meenden dat een verlenging van het auteursrecht de toegang tot informatie zou verkleinen en gevolgen zou hebben voor het noodzakelijk evenwicht tussen informatievrijheid en informatiebescherming. Voorstanders, waaronder natuurlijk de entertainment- en informatie-industrie, waren de mening toegedaan dat meer bescherming zou leiden tot meer creativiteit. Auteursrechthebbenden zouden meer genegen zijn hun werken te publiceren indien zij weten dat zij ook afdoende beschermd zijn.

Een van de tegenstanders, Stanford hoogleraar Larry Lessing, vocht de verlenging aan en betoogde dat deze in strijd was met de grondwet. Het Amerikaanse Supreme Court volgde deze mening niet en wees de vordering op 15 januari 2003 af.² Het gevolg hiervan is dat de duur van het auteursrecht in Amerika nu grotendeels gelijk is aan die in Europa.

DE WET³

Art. 2 Auteurswet 1912 (Aw) bepaalt dat het auteursrecht overgaat bij erfopvolging. Daarbij gaat het alleen om de exploitatierechten, voor het overgaan van de persoonlijkheidsrechten is een nadere handeling noodzakelijk. De erven kunnen lang genieten: tot 70 jaren na de dood van de maker (art. 37 Aw). De termijn begint te lopen op de eerste januari van het jaar volgende op dat waarin de maker is overleden: bijvoorbeeld van een in 1964 overleden auteur, vervalt het auteursrecht op al zijn werken op 1 januari 2035. Het maakt overigens niet uit of op het tijdstip van

overlijden de maker zelf nog auteursrechthebbende was. Dus ook indien de auteur zijn auteursrechten aan een derde heeft overgedragen, vervalt het auteursrecht op hetzelfde tijdstip.

Werken van makers die langer dan 70 jaren geleden zijn overleden, zijn vrij van auteursrechten en behoren tot het zogenaamde publieke domein. Voor het opvoeren van de muziek van J.S. Bach of voor het verveelvoudigen en/of openbaar maken van de schilderijen van Rembrandt is geen toestemming meer nodig.

NU MENSEN GEMIDDELD OUDER WORDEN, ZOU

ER MEER BEHOEFTE ZIJN AAN EEN LANGERE

BESCHERMINGSDUUR

Tot dusver besprak ik de exploitatierechten, die te maken hebben met openbaar maken en verveelvoudigen. Daarnaast beschikt een auteur ook over persoonlijkheidsrechten c.q. morele rechten (o.a. tegen wijziging, misvorming, aantasting) die zijn persoonlijke reputatie en de integriteit van zijn werk beschermen. Deze rechten, die eveneens 70 jaar duren, vererven niet, maar kunnen slechts toekomen aan door de auteur bij codicil of testament aangewezenen (art. 25 lid 2 en 4 Aw). Indien de auteur dit niet doet, bijvoorbeeld omdat hij dit eenvoudigweg niet weet, dan vervallen zijn persoonlijkheidsrechten.⁴ In de Orff-zaak (zie onder) bepaalde de president van de Amsterdamse rechtbank overigens dat het codicilvereiste niet geldt voor buitenlanders.

De bij codicil of testament aangewezen personen kunnen de persoonlijkheidsrechten alleen uitoefenen in de naam van de auteur, waarbij zij er bij wijzigingen tevens rekening mee moeten houden dat aannemelijk moet zijn dat de auteur de wijzigingen zou hebben goedgekeurd.

Indien er meerdere erfgenamen zijn (meestal de bron van het kwaad), verkrijgen zij zolang de boedel niet verdeeld is gezamenlijk het auteursrecht. Hierdoor kunnen de erfgenamen het werk niet zonder toestemming van de ander(en) exploiteren (art. 26 Aw). De erfflater kan dit echter voorkomen door bij testament anders te bepalen.⁵

Voor de portretrechten (art. 19-21 Aw) wordt in art. 25a Aw bepaald wie zich als nabestaande tegen een inbreuk kan verzetten, te weten de ouders, de echtgenoot en de kinderen.⁶ In deze tijden een nogal ouderwetse opvatting van de term 'nabestaanden'.⁷

DE ERVEN

Nabestaanden en erfgenamen die zich op het auteursrecht beroepen, komen in alle soorten en maten voor. Soms gaat het om emoties, soms om geld. Een paar voorbeelden.

Het *Advocatenblad* is begin dit jaar aangesproken door de erfgenamen van **Esscher**, toen in het omslag van het nummer van 10 januari een gewijzigde tekening van Esscher te zien was. De erfgenamen van Esscher vonden dit niet zo'n goed idee, zij betoogden dat ze nooit toestemming geven voor gewijzigde publicaties en eisten een vergoeding voor dit ongeautoriseerde gebruik. Het *Advocatenblad* mag dan van en voor advocaten zijn, het liet het er liever niet op aankomen en na wat zalvende woorden van de eindredacteur is een regeling getroffen.

*'Het Noord Nederlandse Toneel heeft op het laatste moment een voorstelling moeten afgelasten van een toneelschrijver. Het stuk Ted & Syl is ten dele gebaseerd op gedichten uit de bundel Birthday Letters van de Engelse dichter Ted Hughes. Hughes die in 1998 overleed, liet in zijn testament vastleggen dat de bundel met de 88 gedichten nooit hardop mag worden voorgelezen'.*⁸

*'De erfgenamen van componist Kurt Weill houden de opvoering van een house-versie van de Driestruiveropera van Bertolt Brecht in een garage in Kampen tegen. De bewerking is gesitueerd in 'het Amsterdam van 2010'. Een DJ zou een house-versie van de muziek live spelen. De erven van Brecht gingen akkoord, die van Weill niet. Alleen de originele muziek in ongewijzigde vorm mag gespeeld worden'.*⁹

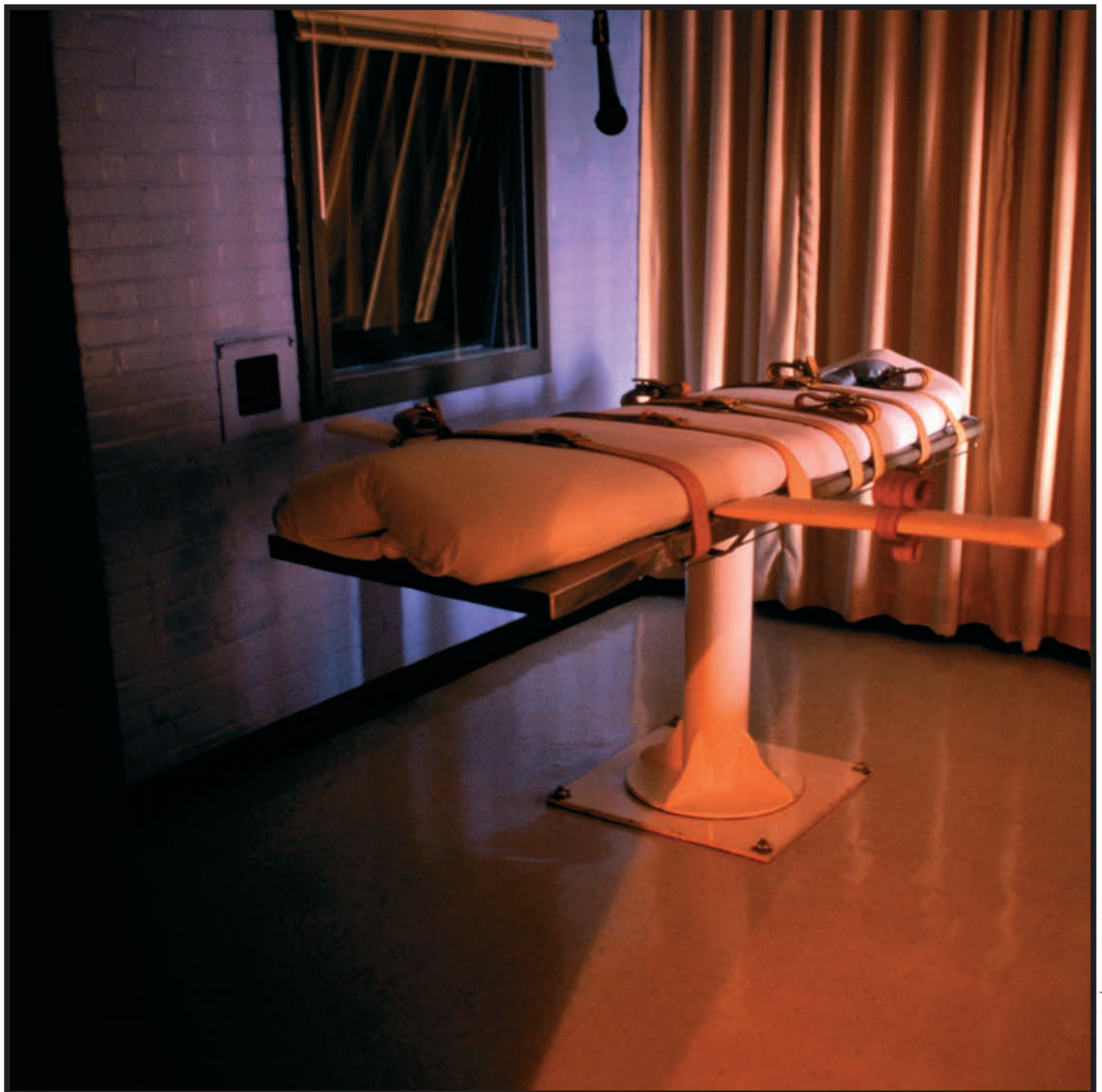
HOUSEN OP ORFF

In 1991/1992 werd O Fortuna, een onderdeel van de Camina Burana, van Carl Orff als house-versie en ook als disco-versie op de markt gebracht; ze stonden in no time hoog op de hitparade. Daar Orff in 1982 was overleden, liet de vertegenwoordiger van zijn weduwe weten dat er voor deze arrangementen geen toestemming was gegeven en die ook achteraf niet gegeven zou worden. In kort geding werd een verbod van de house-versie gevorderd; de platenmaatschappij van de disco-versie dagvaardde op haar beurt Stemra en de vertegenwoordiger van de weduwe Orff.¹⁰

De platenmaatschappij van de disco-versie vroeg zich af of Orff eigenlijk wel auteur van de Camina Burana was; Orff was immers uitgegaan van middeleeuwse teksten uit de Codex Burana. De president vond van wel. Verder betwistte de platenmaatschappij dat (de vertegenwoordiger van) de weduwe Orff de persoonlijkheidsrechten kon uitoefenen, nu niet was gebleken dat deze bij testament of codicil waren overgegaan. De president besliste dat, nu vaststond dat naar Duits recht Orff's persoonlijkheidsrechten aan de weduwe waren toegefallen, men deze in Nederland kon invoeren. Nu er sprake was van een wijziging ('toevoegingen in de vorm van een discoritm, paardengehinnik enz.'), kon men alhier een beroep doen op de persoonlijkheidsrechten.

Van de house-versie achtte de president de wijzigingen nog groter en opvallender dan die van de disco-versie. De stelling dat er enkel sprake was van *sound sampling* zodat Orff's versie niet was gewijzigd en er dus geen inbreuk werd gemaakt op het auteursrecht, werd gepasseerd. De president vond dat er sprake was van een totale, zij het gewijzigde, kopie van het oorspronkelijke werk. Ook was er geen sprake van een parodie of klankcitaat. Hij verbood het vervaardigen en in het verkeer brengen van de house-versie en veroordeelde tot het uit de handel halen van de geluidsdragers.

In de praktijk mocht dit niet echt baten, beide singles bleven nog wekenlang hoog in de hitparades staan. De weduwe Orff werd er overi-

BART EIJGENHUIJSEN/HOLLANDSE HOOGTE

*Hij is naar het pierenland gegaan
Hij heeft de pijp aan Maarten gegeven
Hij is de pijp uitgegaan
Hij ligt tussen vier planken
Hij is te ruste gelegd
Hij is teruggekeerd naar zijn schepper
Hij heeft het tijdelijke voor het eeuwige verwisseld*

gens ook niet slechter van. Door alle publiciteit waren exemplaren van Orff's Camina Burana niet aan te slepen.

WAARHEEN SILENCIO?

Het lied 'Waarheen, waarvoor' is sinds het in 1971 verscheen een van de populairste uitvaartliederen. Zouden dus de tekstdichter, K. Hille, en de vertolker, Mieke Telkamp, stinkend rijk zijn? Hille vroeg zich dat tien jaar na het begin van de zegetocht ook af. Hij had nog geen cent gezien en nam daarom contact op met Buma/Stemra, die hem vertelde dat er voor uitvaartplechtigheden geen auteursrechtelijke vergoedingen werden geïncasseerd. De Hoge Raad kwam er aan te pas en verwierp het beroep omdat het hof terecht had bepaald dat Buma/Stemra zich op haar exploitatiereglement mocht beroepen (waarin het was geregeld).¹¹ Overigens wilde Mieke Telkamp klaarblijkelijk niet dat namens haar bij uitvaartplechtigheden werd geïncasseerd.¹² Uit navraag bleek ten slotte dat Buma/Stemra in het onderhavige geval ook heden ten dage niet incasseert.

DE HOUSE-VERSIE STOND ONDANKS

HET VERBOD NOG LANG IN DE HITPARADES

EN DE ORIGINELE CARMINA BURANA WERD

DOOR DE PUBLICITEIT GOED VERKOCHT

In 2000 ontdekte een Belgische uitgever van rouwkaarten dat de Nederlandse uitgever Silencio soortgelijke rouwkaarten op de Nederlandse markt bracht en vorderde in kort geding een verbod.¹³ De Haarlemse president oordeelde dat een rouwkaart is aan te merken als een door de

Auteurswet beschermd werk. Silencio voerde nog aan dat de uitvaartbranche met een beperkt aantal symbolen werkt, waardoor de kaarten niet origineel zouden zijn. Het verweer mocht niet baten. Alle lijnen, kruisen, geknakte aren en veldbloemen op de kaarten werden zorgvuldig vergeleken. Een aantal kaarten van Silencio doorstond de toets der kritiek niet en mocht niet langer op de markt verschijnen.

- 1 Zie o.a. A.A. Quaadvlieg, 'Als dode auteursrechten opstaan en lopen', *AMI* 1995, p. 3 e.v.; D.W.F. Verkade en D.J.G. Visser, 'Een nieuwe specialisatie: auteursrechtelijke genealogie', *AMI* 1995, p. 47 e.v.; R.L. du Bois, 'De opstanding, een kwestie van geloof', *AMI* 1995, p. 129 e.v.; E.J. Arkenbout, 'Verlenging duur auteursrechten en naburige rechten', *AA* 1996, p. 259 e.v.; Chr.A. Alberdingk Thijm, 'Handel in dode auteurs leidt tot vragen', *AMI* 1997, p. 115 e.v.
- 2 Eldred vs. Ashcroft, U.S. Supreme Court 15 januari 2003, o.a. te vinden op www.law.stanford.edu.
- 3 In de lijn van deze special ben ik voor dit art. uitgegaan van de Auteurswet 1912, waarvan een gedeelte over niet al te lange tijd naar het 'rijk der dode letteren' zal verdwijnen. Het wetsvoorstel ter implementatie van de richtlijn Auteursrecht in de Informatiemaatschappij is thans in behandeling bij de Tweede Kamer.
- 4 Visser is van mening dat dit codicilvereiste ingaat tegen het algemene beginsel dat het auteursrecht zonder formaliteiten ontstaat en voort bestaat en acht deze bepaling verder in strijd met art. 6 bis lid 2 van de Berner Conventie. Zie D.J.G. Visser, 'Mortal Rights', *AMI* 1993, p. 169 e.v.
- 5 Zie ook Rechtbank Arnhem (k.g.) 8 mei 1979, *AMI* 1980 nr. 3, alwaar de weduwe het vruchtgebruik van de nalatenschap gelegateerd had gekregen, waaronder een ongepubliceerd manuscript.
- 6 Zie voor voorbeelden Rechtbank Amsterdam (k.g.), 6 juni 1985, *AMI* 1986; HR (k.g.) 24 februari 1989, *NJ* 1989/701, p. 62 en Rechtbank Groningen (k.g.) 31 mei 2000, KG 2000, 133.
- 7 Zo ook Mom die pleit voor de toevoeging van het woord 'de levenspartner'. Zie G.J.H.M. Mom, 'De Auteurswet 1912: face-lift voor een dame van tachtig', *AMI* 1992, p. 97 e.v.
- 8 Bericht van het ANP, overgenomen door de Gelderlander Online op 22 mei 2001.
- 9 Bericht van het ANP, overgenomen door de Gelderlander Online op 13 mei 2003.
- 10 Rechtbank Amsterdam (k.g.) 24 februari 1992, *AMI* 1992, p. 112 e.v.
- 11 HR 6 maart 1998, *AMI* 1998, p. 83 e.v. (met noot van G.J.H.M. Mom).
- 12 Vlgns. D.J.G. Visser, 'Waarheen, waarvoor met Mieke Telkamp en de SENA', *AMI* 1998, p. 80 e.v.
- 13 Rechtbank Haarlem (k.g.) 2 maart 2001, niet gepubliceerd.